

K I R J A T

murtaa kertomuksen raskauden: ”Tähän liittyvällä tarinalla Inni oli saavuttava suurta menestystä vielä ikäihmisenäkin, joskin hän tunsi silloin aina piston sydämessään, koska kavalsi näin vainajan, jonka oli loppujen lopuksi nujertanut juuri samaisen tarinan lohduttomuus.”

Elisa Heinämäki

FENOMENOLOGIA JA KASVATUS

Matti Itkonen, *Esteettinen kasvatus. Filosofisia lähtökohdita.* Kirjayhtymä 1999. 242 s.

Matti Itkonen on epäilemättä yksi omaperäisimmistä suomalaisista ajattelijoina ja kirjoittajista. Kirjallisuustieteestä ja kasvatustieteestä väitelleenä hän kirjoittaa vahvasti filosofistäyteistä tekstiä pohtiessaan oman alansa kasvu-alustaa. Filosofisena perinteenä hänellä on eksistentiaalisesti väritetty fenomenologia, jossa vilahtelevat sellaiset nimet kuin Edmund Husserl, Martin Heidegger, Max Scheler, Hans-Georg Gadamer, Jean-Paul Sartre ja monet heidän tulkitsijansa ja muut pienemmät fenomenologit ja eksistentiaalistit.

Itkosen uusin teos *Esteettinen kasvatus* lupaa takakansitekstin perusteella ”säsäyksen metodisiin ja sovelluksellisiin pohdintoihin” eri taiteen alojen edustajille ja opettajille. Teos tuottaa varmasti pettymyksen konkreettista osviittaa esteettiselle kasvatukselle hakeville. Itkonen keskittyykin enemmän fenomenologisen analyysin perusteiden tai perustan — baasiksen, kuten hän sanoo — rakentamiseen kuin kasvatuskäytäntöjen esittelemiseen. Itse asiassa sekä estetiikka että kasvatus loistavat kirjassa enemmänkin poissaolollaan — itsekasvatuksen projektia ja muutamaa taiteen alueisiin liittyvää hajahuomautusta lukuunottamatta. Näitä vahvempana teemana esiintyy pikemminkin sukupuoliuus/kehollisuus ja oman kokemuksen tematisointi. Sekä kasvatuksen että esteettisen Itkonen näkee ilmeisen laajana alueena, mutta jättää kuitenkin kokonaan lukijan pohdittavaksi minne kummankin alue ulottuu ja mitä ne pitävät sisällään.

Itkonen on valinnut vaikean tien: hän pyrkii kuvaamaan fenomenologian viitoittamaa kokemuksellista maailmassa ole-

mista heideggerilaisen *Daseinin* lähtökohdasta. Itkonen tuo tässä esiin jo aikaisemmin kehittämänsä ”minologian”, joka tarkoittaa oppia minänä olemisesta. Hänen kehittämänsä teoria on varsin tiivis rykelmä fenomenologian perusajatuksia ajallisuudesta, toiseudesta, situationaalisuudesta ja kehollisuudesta. Välillä tuntuukin siltä, että Itkonen yrittää keksiä ruutia uudelleen. Parhaimmillaan Itkonen on kuitenkin teorioiden sovelluksissa, joissa hän pääsee kirjoittamaan rikasta ja värikästä suomea ja rikkomaan onnistuneesti perinteisiä tieteen ja taiteen genrejä. Näissä sovelluksissa runous limittyy saumattomasti kokemukselliseen fenomenologiaan. Ei ihme, että Itkonen mainitsee opettajistaan suurimmaksi Eeva-Liisa Mannerin. Sovelluksissa välähtää mainiosti myös kokemuksen tematisointi ja purku ”minologisista” lähtökohdista.

Teoriaosioita vaivaa, kuten jo mainitsin, liiallinen tiiviyys. Lisäksi Itkonen sekoittaa eri lähteet ja ajattelijat ongelmattomasti keskenään. Lähteet ja inspiraatiot vaihtelevat joskus kappaleittain, niin että Sartren kautta siirrytään samalla sivulla Gadameriin ja edelleen Diltheystä Dufrenneen. Itkonen pyrkii näiden avulla vakuuttamaan lukijaansa, mutta olisi ehkä ollut parempi jättää pois moinen akateeminen viittausapparaatti ja keskittyä itse asiaan ilman jatkuvaa siirtymistä teoreetikosta toiseen. Itkonen pyrkii tuomaan myös mielellään esiin käyttämiensä käsitteiden alkuperäisnimet, mutta sekoittaa tässä kieliä toisiinsa. Toisinaan taas ei ole ollenkaan selvää kenen ajatuksiin Itkonen joillakin termeillä viittaa. Niinpä saamme lukea vuoroin täällä-olemisesta saksankielisen termin ”*Dasein*” mukaan ja vuoroin olemisesta englanninkielisen termin ”*Being*” mukaan. Molemilla Itkonen viittaa Heideggeriin (esim. s. 118). Lukijan ihmeteltyä sellaisia käsitteitä kuin sielu (*mind*), jälleenkokoominen (*re-collect*), jäljentäminen (*reproductions*), ennakoita maistaminen (*foretaste*) yms. hän saa puolestaan seitsemän sivun jälkeen lukea, että termit ovat ilmeisesti peräisin Alfred Schutzilta. Lukijalta vaaditaan näin melkoista filosofista sivistystä, jotta hän pysyisi terminologisten viittausten perässä, varsinkin kun suluisissa olevat termit ovat välillä englanniksi ja välillä saksaksi. Tämä terminologinen viittausapparaatti tuo lisäksi melkoista raskautta tekstiin ja voikin kysyä, voisiko tällaisesta akateemisesta käytännöstä luopua tämän tyyppisten tekstien kohdalla.

Pahimmillaan Itkosen teoretisointi ja sovellukset päätyvät melko outoihin lopputulemiin. Kun Itkonen julistaa komeas-

ti hautaavansa kenet-tahansa ja hävittävänsä ”objektiivisen silmän” ja antavan maailman tulla itseensä (s. 189), on kummallista miten hän husserlilaisen reduktion tietä päätyy esittämään kuinka monta esiintymää eri lehtien elokuva-arvosteluisa on erään kauhuelokuvan kohdalla esim. aiheesta ”murhaajan naamio” tai ”(halvat) säilytyskohdat”. Itkosen sovellusyritys on varsin kunnianhimoinen, mutta päätyy yksinkertaisesti tilastolliseen analyysiin: ”Maininta murhaajan naamioista [...] löytyy Aamulehdestä ja Keskisuomalaisesta” jne. (s.196-198).

Itkosen tapa käyttää hyväksi empiiristä aineistoa on kuitenkin mainio ja filosofiasa perin harvinaista. Aineisto on pääosin mediasta: elokuva-arvosteluja, laulujen sanoituksia, runoja, haastatteluja ja lehtijuttuja yms. Näiden kautta Itkonen kehittää dialogia ja keskustelua, joissa pääsee esille hyvin moninainen ääni, josta Itkosen omaa on joskus vaikea löytää, mikäli sellaista edes pitäisi. Tämä mielenkiintoisesti toimiva polyfoninen kirjoitustapa muistuttaa Søren Kierkegaardin moniäänisyyttä ja sopii mainiosti Itkosen teoreettisten kehittelyjen ääreen. Tässä Itkonen onkin parhaimmillaan ja yltyy välillä varsin hersyvään sanailuun.

Pienen lisähuomautuksen ansaitsee kustantaja Kirjayhtymä, joka ei ilmeisesti käytä enää oikolukijaa ollenkaan. Niinpä kirjaan on eksynyt sellainenkin lapsus, että sivut 117-118 toistuvat lähes sellaisenaan sivuilla 119-120.

Reijo Kupiainen

DIGIKULTTUURI TULEE!

Aki Järvinen & Ilkka Mäyrä (toim.), *Johdatus digitaaliseen kulttuuriin.* Vastapaino 1999, 232 s.

Digitaalinen taide, digitaalinen musiikki, digitaalinen estetiikka, digitaalinen kuva, digitaalinen video, digitaalinen kirjallisuus, digitaalinen media, digitaalinen viestintä, digitaalinen raha, digitaalinen talous, digitaalinen liiketoiminta, digitaalinen kartografia, digitaalinen seksi, digitaalinen sukupolvi, digitaalinen maailma, digitaalinen demokratia, digitaalinen todellisuus, digitaalinen aikakausi, digi-